

Derleyen AYLIN KURYEL • “Sıkıntı Var”

İletişim Yayınları 2900 • Bugünün Kitapları 249
ISBN-13: 978-975-05-2921-4
© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Tamlı Bora
KAPAK Suat Aysu
KAPAKTAKİ RESİM Raşel Meseri
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyen
AYLİN KURYEL

“Sıkıntı Var”

Sıkıntı Üzerine Denemeler

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Sıkıntı Var: Sıkıntı Üzerine Denemeler

AYLİN KURYEL..... 9

Sıkıntının Mekânları, Sıkıcı Şeyler

**Mekânda Sıkılmak, Mekândan Sıkılmak:
Türkiye’de Toplumsallığı Kuran
Beş Deneyim Rejimi (1823’ten Bugüne)**

UĞUR TANYELİ..... 47

**Taşra Sıkıntısı: Dar Zamanlar, Geniş Mekânlar,
Toplumsal Cinsiyet**

OSMAN ÖZARSLAN..... 89

**Sıkıcı, İlginç, Damak Tadıma Uygun Değil:
Türkiye’nin Estetik Kategorileri**

SEZEN ÜNLÜÖNEN..... 109

Matematik Kaygısından Sıkıntı Kültürüne

BENO KURYEL..... 123

Hasır Şemsiye

PINAR ÖĞÜNÇ135

Sıkıntının Politikası, Politikanın Sıkıntısı

Sıkıntı Yok: *Kulturkampf*, Kriz ve Eleştiri

BEGÜM ÖZDEN FIRAT145

Sıkışmak, Sıkılmak, Sığınmak, Sığılmak, Savaşmak: ... Ama Bir Türlü Esneyememek

AYŞE ÇAVDAR165

Dijital Çağda Serbest Zaman ve Sıkıntı

EMRE TANSU KETEN207

Çocukluk Sıkıntısı ve Çarpışan Arabalar

SEVİNÇ ÇALHANOĞLU231

Maddenin Sıkıntısı

EFE MURAD237

Sıkıntı Dile Dökülünce: Edebiyat ve Sıkıntı

Edip Cansever ve İç Sıkıntısı

ORHAN KOÇAK241

Yesayan'ın Sıkılan Kadınları

MEHMET FATİH USLU261

Sıkıntının İpi: Safiye Erol Romanlarında Sıkıntının Dönüştürücü Rolü

ASUMAN SUSAM287

Can Sıkıntısı Olarak Hayat

BARIŞ BIÇAKÇI303

***Perdede(n) Sıkılanlar:
Sinema ve Sıkıntı***

Ölü Zamanlar

ve Yeni Türkiye Sineması'nda Yavaşlık

FIRAT YÜCEL311

İsyan Edememiş Gençliğin Laneti

NECATİ SÖNMEZ.....347

Sıkıntı ve Gündüz Düşleri

SEDEM AYTAÇ365

İsimsiz

NALAN YIRTMAÇ389

YAZARLAR VE SANATÇILAR.....391

SUNUŞ

**Sıkıntı Var:
Sıkıntı Üzerine Denemeler**

AYLİN KURYEL

“Cansıkıntısıyla dinleniyorum ancak,” derdi. “Sıkılırken dinlendiğimi anlamıyorum. İçimin yeni heyecanlar için dolduğunu hissetmiyorum. Fakat, bilmeden yeni yaşantılara hazırlıyorum kendimi. İçimde bir Selim ölürken kalan bütün gücüyle yeni bir Selim yaratıyor.”

– Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*, s. 392

50’li yıllarda ABD’de, beyaz orta sınıf ev kadınları, evlerinde güçlü bir sıkıntı duygusu ile baş etmeye çalıştıklarını dile getirdiler. Ürünleri çeşitlenmekte olan tüketim toplumu kadınların işlerini azaltmayı vaat etmesine rağmen rutin ev işleri ile bıkkın kadınlar, sıkıntı kelimesini sıklıkla telaffuz ediyorlardı.¹

Fransa’da 68 Mayıs isyanları başlamadan az önce *Le Monde* gazetesinde “Fransa sıkılıyor” başlıklı bir yazı yayımlandı.² Yazara göre, dünyanın birçok yerinde isyanlar gerçekleşirken Fransa’daki öğrenciler can sıkıntısı hastalığına yakalanmış-

1 Bu konuda Betty Friedan’ın, ikinci dalga feminizmin yapıtaşlarından sayılan, bahsedilen dönemde ev kadınlarının varsayılan mutluluğunun ardındaki sıkıntı, depresyon ve kaygıyı incelediği *Kadınlığın Gizemi* kitabına başvurulabilir (*The Feminine Mystique*, New York: Norton, 2001).

2 Pierre Viansson-Ponté imzalı yazı, 15 Mart 1968 tarihinde *Le Monde* gazetesinde “Quand la France s’ennuie...” başlığıyla yayımlandı.

tı. Oysa ki, sözü edilen gençlik, bu yazıdan birkaç hafta sonra ayaklanacak, sokaklarda barikat kuracak, duvarlara yazdıkları üzere hayal gücünü isyana çağıracaktı.

Bu duvar yazılarından bir tanesi de, Mayıs 68 ateşinin fitillenmesi ve sürecin şekillenmesindeki rolü yadsınamayacak Situasyonist Enternasyonel kolektifinin sloganlarından biriydi: “Sıkıntı karşı-devrimcidir.” Onlara göre, modern kapitalizm, gösteri toplumu ve onun kontrol altında tutmaya yönelik tasarlanmış şehir mekânı yalnızca sıkıntı üretiyordu ve bu sıkıntı eylemliliğe ket vuruyordu.

70’lerde İngiltere’de punk gençlik, olmayan geleceklerinden ve toplum düzeninin mide bulandırıcılığından dem vururken “Londra sıkıntı ile kavruluyor” diye bağırıyordu bir The Clash şarkısı aracılığıyla.³ Sıklıkmak onlar için hem isyanlarını dışı vurma şekli, hem de isyan ettikleri şeyin ta kendisiydi.

2012’de, Adil Çalışma Derneği (Fair Labour Association) başkanı, Çin’deki Apple fabrikasında on yedi işçinin intihar etmesinin sebebi olarak sıkıntıyı öne sürdü. İşçilerin çalışma koşulları “birinci sınıf” idi oysa ki.⁴ Öte yandan 21. yüzyılda, bu işçilerin ürettiği telefonlar, kullanıcıları için sıkıntıyı ortadan kaldırmayı vadeliyordu; dünya bir tık uzaktayken ve olasılıklar böylesine çeşitlenmişken sıklıkmak mümkün müydü?

Haziran 2018 genel seçimlerinden önce, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bir konuşması esnasında dinleyicilerine “sıkıldınız mı?” diye sorması üzerine Twitter’da yayılan sıklıkdık hashtag’i Türkiye’de bir gün, dünyada da birkaç saat Trend Topic oldu. O günlerde yapılan bir şarkı: “usandık, her gün başka biçimde yalandan, gözümüze bakarak talandan, senden sıklıkdık. #tamam #bıktık #sıklıkdık” diyordu.⁵ On sekiz sene-dir değişmeyen iktidar süresince gençliklerini geçiren kesimin, yükselen işsizlikten doğan boş zamanın, medyanın artan şekil-

3 Orijinali, “London’s burning with boredom now” (The Clash, *London’s Burning*, 1977)

4 “Apple iPad plant conditions better than the norm: agency”, Reuters, 15 Şubat 2012.

5 Şarkı, “Tamam, Bıktık, Sıklıkdık. Senden Sıklıkdık!” ismiyle *YouTube*’dan anonim olarak yayıldı.

de tekseleşmesinden mütevellit tekrarların, günbegün imge ve ses olarak beliren yüzlerin ve sözlerin coğrafyasında “sıkıldık” sloganının belki de pek şaşırtıcı bir tarafı yoktu.

Bir yandan da, aynı dönemde gündelik hayatta en çok duyulan sözlerden biri “sıkıntı yok” idi. Sadece sokaklarda değil, televizyondan ve sosyal medyadan halka seslenen politikacıların da dilinden düşmüyordu bu söz. Nerede bir problem varsa orada “sıkıntı yok”tu. Zaten bir problemin olmadığını iddia etmekten çok, karşısındakine o problemi “sıkıntı etmemesini” salık verir, asıl problemin bu nasihate uymamak olacağını iddia eder gibiydi bu ifade.⁶ Türkiye’de son dönem siyasi söylemin *doublespeak*⁷ retoriklerinin en iyi örneklerinden olan bu tabir, bir diğer şarkıda şöyle dile gelmişti: “Sıkıntı bol, sıkıntı bol. Hayır! Sıkıntı yok, sıkıntı yok. Evet!”⁸

Geçen senelerin popüler televizyon dizilerinden olan Çukur’da görünen bir duvar yazısı bu söze dair söylenebilecekleri bir çırpıda özetliyordu sanki: “Sıkıntı yoksa sıkıntı var demektir”. İstanbul vapurunda üzerinde bu sözlerin yazılı olduğu t-shirtler ile dolaşan gençleri görmek mümkündür artık. Aynı cümleyi çoğaltan bardak ve çantalar satılmaya başlanmıştı. Ve evet, sıkıntı vardı. Sıkıntı kavramı, bu kısıtlı ve çoğaltılabilecek örneklerden sezebileceğimiz gibi coğrafya, sınıf, toplumsal cinsiyet gibi etkenlere göre şekillenen; anlamı değişken, şekli bulanık, hareket alanının kısıtlanmasından doğabildiği gibi harekete geçirme gücüne de sahip olabilen bir duygu durumu olarak var olduğu gibi, toplumsal örüntüleri anlamlandırmak için verimli bir kavram olarak da var.

Bu derleme, sıkıntıya odaklanmanın bu coğrafyada bizi nerele götürebileceği sorusundan yola çıkıyor ve temelde iki konuya yoğunlaşıyor: sıkıntının toplumsallığı ve sıkıntının potansiyeli. Modern deneyimin ana bileşenlerinden kabul edilen;

6 “Sıkıntı yok” ifadesine dair ufuk açıcı bir analiz Tanıl Bora’nın *Zamanın Kelimeleri: Yeni Türkiye’nin Siyasi Dili* kitabında bulunabilir (İletişim Yayınları, 2018).

7 Georg Orwell’in 1984 (1949) romanında türettiği bu kelime, kastedilen anlamın tam tersini söyleyerek kurulan retorik bir araç olarak tanımlanabilir.

8 Şarkı Tankurt Manas’a ait, 2017 yılında piyasaya sürüldü.

bıkkınlık, problem, anlam kaybı ile ilişkilendirilen; depresyon, yalnızlık, melankoli ve ilham eksikliği ile bağlantılı; eleştiri ve isyan ile irtibatı kuvvetli sıkıntının, modernitenin Türkiye'ye özgü veçheleri, mekânları, zamansallığı ve öznelik biçimlerine dair hangi ipuçlarını sunabileceğini sorguluyor. Türkiye bağlamında, taşra sıkıntısından, sıkıntı hashtag'ine giden süreçler bize ne anlatıyor? Sıkıntı kavramı, bu coğrafyada hem tarihsel olarak hem de bugünün koordinatları içindeki anlam arayışları, toplumsal hareketler, gündelik hayat ve kültürel pratikler hakkında ne söyleyebilir?

Sıkıntı Var, bu soruların peşinden giderek, aşağıda ayrınıtılacaktır. Mekkân/zaman, siyaset, edebiyat ve sinemaya odaklanan dört bölümde, Türkiye'de modernlik deneyimi, duyguların politikası, gündelik dil, siyaset ve sanat gibi alanlara sıkıntının kavramsal çerçevesinden bakan denemeleri bir araya getiriyor. Bu eleştirel çerçevenin içinden, daha önce sıkıntı üzerinden derinlemesine okunmamış bağlam ve temaların analizinin sıkıntı kavramını da yeniden düşünmeye ve genişletmeye olanak sağlayacağı düşüncesiyle hareket ediyor. Sıkıntının temelde bir anlam krizine işaret ettiğinden yola çıkarak, sıkıntı mekânlarına ve onun zamanla ilişkisine, bir estetik kategori olarak kullanımına, siyasette uç verdiği anlara, edebiyat ve sinemadaki temsillerine ve ona karşı sunulan panzehirlere bakmak, bu coğrafyaya özgü anlam arayışlarına ve çatışmalarına dair kışkırtıcı sorular ortaya atabilir.

Türk Dil Kurumu'na göre sıkıntının ilk tanımı "işsizlik, tekdüzelik, bezginlik vb. sebeplerden doğan ruhsal yorgunluk, cefa, eziyet". Bu tanımları, "bir bozukluğun, karışıklığın sebep olduğu etkili ve sürekli yorgunluk, mihnet", "yokluk ve parasızlığın yol açtığı geçim darlığı", "bulunmama durumu" ve son zamanlarda yaygınlaşan kullanımıyla "sorun, mesele, sendrom, problem" takip ediyor. "Sık" kökeni hem fiziksel ve mekânsal bir sıkışmışlık deneyimine, hem de tekrarı imleyen bir zamansallığa işaret ediyor. Kelimenin Türkçedeki tanımı, yan anlamları ve içinde geçtiği deyişler, sıkıntının, işsizlik, yokluk, yoksunluk gibi toplumsal durumlarla doğrudan ilintili olduğunu

açıkça ima ediyor. *İç sıkıntısı*, *can sıkıntısı* gibi tabirler ile *geçim sıkıntısı*, *sıkıntıya düşmek*, *sıkıntıda olmak* gibileri arasındaki ayırım, zaman zaman yapılan “varoluşçu” ve “durumsal” sıkıntı kategorizasyonlarını andırırsa da, bu sıkıntı kategorilerini birbirinden ayırmak çoğu zaman kolay değil. Kitap boyunca yapıldığı gibi bu tabirlerin ayrıldıkları değil ayrılmadıkları noktalara bakmak belki de daha verimli. Kitapta sıkıntı kelimesi, sıklıkla başka kavramlar ve benzer duygu durumları ile birlikte kullanılıyor, onlarla kıyaslanıyor, bazen yer değiştiriyor. Bu bir oranda kavram karmaşası yaratıyor olsa da, sıkıntının birçok farklı duruma içre, dilin ise sıkıntı ve benzeri halleri açıklamak için kendini nasıl genişletmiş olduğunu gösteriyor aslında. Dolayısıyla, sıkıntidan değil, sıkıntılardan, sıkıntının türlü çeşidinden bahsedeceğiz kitap boyunca.

Sıkıntıya odaklanmak gündelik hayatı ve onun imkânlarını eleştirel teorinin merkezinde tutmaya olanak sağlayan bir kavramsal çerçeve. Bu yüzden, anlam krizlerinin ne tür arayışlara, terk edilmişlere, eylem ve örgütlenmelere olanak sağlayabileceği sorusunu açmayı da mümkün kılıyor. Dolayısıyla, kitaptaki yazılar sadece sıkıntının ne olduğuna değil, sıkıntının neler yapabileceğine de odaklanıyor. Sıkıntının, kişisel veya kolektif şekillerde zamanı farklı örgütleme, gündem yaratma, kısmen de olsa seçilmiş bir ritimle kültürel ve siyasal dayatmaların dışında adım atma süreçlerinde bir yoldaş olup olmayacağını sorguluyor.

Kitaptaki yazıların bu meseleleri nasıl irdelediğine daha ayrıntılı bir şekilde eğilmeden önce, sıkıntının düşünce tarihinde baş gösterdiği bazı anlara kısaca bakalım ve kitabın iki ana ekşenini, sıkıntının toplumsallığı ve potansiyelini açmaya çalışalım. Tarih boyunca, sıkıntı ve ona benzer duyguların farklı dönemlerde farklı isimleri olmuştur. Latince *taedium vitae*, hayattan sıkılma, yaşam isteğinin kalmaması şeklinde çevrilebilir.⁹ Erken dönem Hıristiyan metinlerinde karşımıza çıkan, can sıkıntısı-

9 Çok sonraları, iğrenme ile karışık bir sıkıntı olan bu duygu, Toohey'nin hatırlattığı üzere Jean Paul Sartre'in *Bulantı* kitabının konusu olacaktır. (Peter Toohey, *Boredom: A Lively History*, Yale University Press, 2011.)

na benzer *acedia*'nın, kötü niyetli şeytanlar tarafından ruhlarına yerleştirildiğini düşünür Hıristiyanlar.¹⁰ Rönesans döneminde ise daha çok *melankoli* adı altında tanımlanan bu duygulanım, özellikle matematikçilere ve bilim insanlarına atfedilir.¹¹ Fransızcadaki *ennuie* ve Almanca *Langeweile* kelimeleri daha eski olsa da, İngilizcedeki *boredom* kelimesi 18. yüzyılın sonlarına doğru, Sanayi Devrimi'ni takiben kullanılmaya başlanmıştır. Kelimenin Türkçedeki anlam ve yan anlamlarına bakmadan önce, Batı'nın sıkıntı tarihinde biraz daha dolaşalım ve kitaptaki yazıları da besleyen bazı fikirlere kısaca göz atalım.¹²

“Sıkıntı filozofları”ndan Arthur Schopenhauer, sıkıntının “sihirli bir şekilde” harekete geçirici bir yanı olduğunu yazar. Çekerek değil geri teperek harekete geçirir sıkıntı ona göre. Schopenhauer gibi, Søren Kierkegaard da sıkıntıyı varoluşun vazgeçilmez bir ögesi sayar, fakat onu “tüm kötülüklerin kaynağı” olarak adlandırır.¹³ Hiçliğin ta kendisidir sıkıntı ona göre, seslerin yankı bile yapamadığı bir boşluk. Üzerine diğerleri kadar kapsamlı olarak yazmasa da, Friedrich Nietzsche'nin de yazılarında boy gösterir sıkıntı. Hıristiyan pratiklerinin aslen sıkıntıyı bertaraf etmek için oluştuğunu iddia eden Nietzsche, daha da ileri giderek, Schopenhauer'ın izinde, Tanrı'nın sıkıldığı için insanı yarattığını, ardından insanın da sıkılması üzerine onu eylemek için hayvanları ve kadınları yarattığını yazar.¹⁴ Martin Heidegger ise çokça uğraştığı ve düşünce külliyatı içerisindeki yeri ayrıntılı olarak incelenmiş olan sıkıntıyı, gündelik varoluşun, dünya ile ilişki kurmanın önemli bir boyutu olarak görür ve yüzeyseli aşan daha derin ve hiçliğin farkına varmayı

10 Tiffany Watt Smith, *Duygular Sözlüğü: Acımadan Zevklenmeye*, çev. Hale Şirin, Kolektif Kitap, 2018.

11 *A.g.e.*

12 Burada, sıkıntıyı uyaran eksikliği ve rutinle ilişkilendiren ve çoğunlukla “tedavi edilebilir” bir durum olarak gören psikoloji disiplini veya sıkıntının dikkat ile ilişkisi üzerine çalışmaya devam eden nörobilim alanlarına girmeden, sıkıntının eleştirel düşünce içindeki tarihine yoğunlaşmaya ve kitabın eksenini belirleyen teorik hattı belirginleştirmeye çalışıyorum.

13 Søren Kierkegaard, *Either/Or*, çev. Alastair Hannay, Londra: Penguin Books, 1992, s. 607-623.

14 Friedrich Nietzsche, *The Antichrist*, New York: Alfred A Knopf, 1931.

sağlayacak bir sıkıntının izini sürer. Ki bu da felsefenin kaynağıdır aslında Heidegger'e göre.¹⁵

Günümüze biraz daha yaklaşırsak, sosyoloji ve eleştirel teori alanında, bu kitabın da ana eksenini oluşturacağı için aşağıda ayrıntılı bir şekilde bahsedeceğim üzere, sıkıntı, modernite ve modern kent deneyiminin tanımlayıcı bir özelliği olarak kavramsallaştırılır. Sanayi Devrimi ile birlikte, kitlesel üretimin ve tüketimin genişlemesiyle, sıkıntı, boş zamanlarının bolluğu yüzünden –veya sayesinde– sıkılabilen zenginlere özgü olmaktan çıkarak herkesin deneyimleyebileceği bir duygu olmuştur. Bir yandan da gündelikleşerek, kendisine benzeyen daha eski kavramların sahip olduğu metafizik çağrışımlarından uzaklaşmıştır.

Modernlik ve sıkıntı ilişkisi üzerine en kapsamlı çalışmalardan birini yapmış olan Elizabeth Goodstein, sıkıntının modernizmin kurucu öğelerinden olduğunu tartışırken, yenilik, hız ve gelişme çağında, onun hem sebebi hem de sonucu olan sıkıntının hayaletinin nicedir Batı dünyasının üstünde dolaştığını söyler.¹⁶ Walter Benjamin'in deyişiyle, sıkıntı, mekanize olan gündelik hayattaki deneyim körelmesine (atrofi) bir tepki olarak ortaya çıkar ve 1840'lardan itibaren salgın boyutlarında hissedilmeye başlanır; hayaller yenilik ve gelişme derken, gerçekler sıkıntıya işaret ediyordur artık. Modernite vaatlerini tümüyle yerine getirememiş ve böylelikle beklenti içinde kalan öznenin deneyimi niteliksizleşmiştir. Dolayısıyla sıkıntının hayalkırıklığı ile yakından ilişkisi vardır, diye yazar Goodstein. Bu anlamda, İngilizce kelimenin (*boredom*) 18. yüzyılın sonlarına doğru, Sanayi Devrimi sonrasında kullanılmaya başlanması tesadüf değildir.

Sıkıntının Felsefesi kitabına çokça referans verilen felsefeci Lars Svendsen, sıkıntının, kişisel ve kolektif düzlemde, mitolojisini kaybetmiş ve hiperrasyonelize olmuş bir dünyada, anlam arayışı projesini gerçekleştirememekten kaynaklandığını söyler. Modernlik, daha önce olmadığı kadar, kendini gerçekleş-

15 Martin Heidegger, *The Fundamental Concepts of Metaphysics*, çev. W. McNeill ve N. Walker, Bloomington: Indiana University Press, 1995.

16 Elizabeth S. Goodstein, *Experience Without Qualities: Boredom and Modernity*, Stanford University Press, 2005.

tirme fikrine önem vermiş, kişisel tercih ve eylemlerin değerli olduğuna inanmış ve gündelik hayatın hep “ilginç” olması gerektiğini dayatmıştır. (İngilizcede ilginç ve sıkıcı sözcükleri aynı zamanda yaygınlaşır). Svendsen’e göre, her şeyin her zaman ilginç olması gerekliliği, romantizmden kalan bir yüküdür ve bizi sıkılmaya iter.¹⁷

Sıkıntı üzerine yaptığı ilham verici derlemenin önsözünde Tom McDonough da sıkıntının, 19. yüzyılın ortalarından itibaren modern hayata verilen sosyal ve kişisel bir tepki olarak edebi ve eleştirel metinlerde boy göstermiş olmasına rağmen, gerçekten teorik bir analize tabi tutulmasının Birinci Dünya Savaşı sonrasında denk geldiğini söyler.¹⁸ Bunu yapanlar da Frankfurt Okulu teorisyenlerinden başkası değildir. McDonough’ın, Frankfurt Okulu’nun, sıkıntıyı bir lanet olarak görenlerin aksine, onun diyalektik yapısını anlamakta ısrar ettiklerini hatırlatması oldukça önemlidir. Örneğin üst sınıfların sıkıntısı ile modern üretim ilişkileri arasındaki diyalektiğe işaret eden Benjamin, işçilerin tekrara dayalı emeğinin, üst sınıfların sıkıntısının ekonomik altyapısını oluşturduğunu yazar.

Sıkıntının diyalektik yapısının yanı sıra hikâye anlatıcılığı ile de yakından ilgisi vardır Benjamin’e göre. Modern şehirlerde dinleme alışkanlığı gittikçe azalır, oysa ki sıkıntı hikâye anlatıcılığı ve dinleyiciliği için gereken rahatlamayı sağlar, “deneyimi yumurtadan çıkaran rüya kuşudur” sıkıntı.¹⁹ Sıkıntıyı deneyimi mümkün kılan bir “eşik” olarak gören ve dolayısıyla olması bir değişimin öncülü kabul eden Benjamin’den birkaç yıl önce, bir başka “sıkıntı filozofu”, Siegfried Kracauer da “Sıkıntı” (1924) makalesinde, antenlerle birbirine yaklaşan kıtalar, ışıldayan reklamlar ve sessizliğe izin vermeyen anonların dünyasında, yani Batı’da, bitmeyen bir sıkıntı ürediğinden bahseder.²⁰ Fakat Kracauer, sıkıntıyı karşı-devrimci olarak adlandı-

17 Lars Svendsen, *A Philosophy of Boredom*, Londra: Reaktion Books, 2005.

18 “Introduction”, *Boredom*, ed. Tom McDonough, Whitechapel Gallery (Londra) / The MIT Press (Cambridge), 2017, s. 12-24.

19 Walter Benjamin, “The Storyteller: Reflections on the Works of Nikolai Leskov” [1936], *Illuminations*, NY: Harcourt Brace Jovanovich, 1968.

20 Siegfried Kracauer, *Kitle Süsü*, çev. Orhan Kılıç, Metis Yayınları, 2011.

ran Situasyonistlerin tersine onun, içinde bulunduğumuz durumla ilgili verili olandan gayri açıklamalar getirmeye ve alternatif bir gelecek tahayyül etmeye izin verebileceğini öne sürer. İşlerini sıkılarak yapan insanların büyük ihtimalle daha az sıkıcı olduklarını söyleyen Kracauer'a göre, sıkılmaya zamana olup da yine de sıkılmayanlar, onları kendilerine getirebilecek olan "radikal bir sıkıntı"dan mahrumdurlar ne yazık ki.

Bugüne biraz daha yaklaşalım. Modern şehrin ortaya çıkışından, küresel kapitalizmin egemen olduğu, iş ve boş zaman arasındaki ayrımların bulanıklaştığı günümüze gelelim ve son dönemde sıkıntı üzerine en kapsamlı derlemeyi yapmış olan Michael Gardiner ile birlikte soralım: sıkıntı, bu dönemde global kapitalizmin sürekli yeniye ve verimliliğe yönelten ritminin sonucu olarak artıyor mu, yoksa buna direnmenin bir aracı olarak hak ettiği ilgiyi görmeyi mi bekliyor?²¹ Bu soruyu yanıtlamaya çalışırken bakacağımız tablolardan bir tanesi de belki, sıkıntının, son yıllarda sadece eleştirel teorinin değil, bir dizi kişisel gelişim kitabının ve çevrimiçi platformun da radarına girmiş olması. Bu platformlar, bir yandan sıkıntıdan kurtulmanın altın kurallarını sunarken, diğer yandan akıllı telefonlarımızla ötediğimiz sıkıntıya yeniden kucak açarak, "dijital detoks" ile daha sağlıklı ve üretken olmanın yöntemlerini sunuyor. Örneğin, sıkıntıya kucak açmayı tembihleyen, bu sayede çok işi aynı anda yapmaktan tükenen beyindeki sinirsel kaynaklarımızı kurtarmaktan söz eden çevrimiçi videoların sayısı az değil.²² Sıkıntıdan kurtulmayı salık veren birinci yaklaşım, verimliliği ve tüketimi arttırmaya odaklı bir söylem. Sıkıntıyı kucaklayan ikinci yaklaşım ise, sıkıntının toplumsal dinamiklerini es geçerek onu ontolojik bir hakikat olarak gören ve orta sınıfın teknoloji kullanımını baz alan bir kişisel gelişim retoriği. Sıkıntıyı hem verimliliğin önünde bir engel hem de kişisel gelişimin kaldırıcı olarak gören bu anlayışların karşısına, duyguları üre-

21 Michael E. Gardiner ve Julian Jason Haladyn, *Boredom Studies Reader: Frameworks and Perspectives*, Routledge Press, 2017.

22 Bir örnek olarak Manoush Zomoradi'nin Ted Talk konuşmasına bakılabilir: "How boredom can lead to your most brilliant ideas" (2017).